

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 47 (1198) 19 ЛІСТАПАДА 2014 г.

Беларуская мова была першай у Еўропе

Прына-
мсі па часе, пры-
намсі - на дзі-
цячым "Еўрабачанні", якое сё-
лета прыйшло на
Мальце.

14-гадо-
вая Надзея Mi-
сякова высту-
пала пад пер-
шым нумарам з
песні "Сокал"
на беларускай
мове і агулем ат-
рымала 71 бал,

паведамляе БелаПАН. У дзіця-
чым "Еўрабачанні" ўдзельні-
чалі выканануцы з 16 краін. Ма-
льта прымала конкурс упер-
шыню. Журы прысвоіла беларускай канкурсанты 8 ба-
лаў (дарэчы, 3-е месца), яшчэ 8 ба-
лаў Місякова атрымала ад
тэлегледачоў з Расеі, 7 ба-
лаў - ад Нідэрландаў, па 6 ба-
лаў - ад Грузіі, Мальты і Украіны, 5 ба-
лаў - Швецыі, па 3 - Сан-Ма-
рына і Арменіі, па 2 - Харватыі
і Славеніі, па 1 - Балгарыі, Кі-
пру, Італії. Акрамя таго, усе
удзельнікі "Еўрабачання" ат-
рымалі па 12 ба-
лаў ад Еўра-

пейскага вяшчальнага саюзу.

Дзіцячае "Еўрабачан-
не" праводзіцца з 2003 года.
Беларусь выйгрывала конкурс
у 2005 (Ксения Сітнік) і 2007
(Аляксей Жыгалковіч) гадах. У
2006 годзе беларус Андрэй Ку-
нец заняў другое месца, Лідзія
Заблоцкая ў 2011-м і Ілья Вол-
каў у 2013-м - трэцяе.

Сёлетніе выступленне
Надзеі Місяковай - гэта добра
ці кепска? Ужо загучаў ліямант:
"А-я-я, сёмае месца!"

Таму трэба цвёрда і ад-
назначна сказаць: сёлетніе вы-
ступленне Надзеі Місяковай -

мовы то ў бок англійскай, то ў
бок рускай. Ну і каму тыя іх-

нія, нават пераможныя песні па-
англійску ці па-руску сёняння
патрэбныя? Англічанам? Ра-
сейцам? А Надзін "Сокал" -
застанецца ў скарбонцы беларускай культуры, застанецца
ў памяці і, галоўнае, у сэрцах.
Беларуская песня нашай Надзеі ёсць сама надзея, сама вера
ў будучыню нашага народа.
Няхай слухае і ведае ўся Еўропа -
жывая яшчэ Беларусь, бо
живая беларуская песня і жывая
беларуская мова.

Яраслаў Грынкевіч.

РАЗАМ МЫ - БЕЛАРУСЬ!

7 лістапада ("чырвоны дзень календара") на пасяджэнні аргкамітета па падрыхтоўцы
Кантрэсу ў абарону суверэнітету Беларусі я прыняў рашэнне аб уступленні ў шрагі прыхільнікаў
беларускай мовы - ТБМ.

Чаму? Я прыбыў у Беларусь ў 1975 годзе на вучобу з суседняга раёна Расіі. З таго часу

паступова ўбіраў дух, мову і культуру беларускага народа. У
выніку ўсвядоміў сябе часткай гэтага народа. І зараз, калі
вырашаецца пытанне аб tym, быць ці не быць суверэнітету
краіны, я аддаю свой голас "За Беларусь!".

Толькі разам мы можам абараніць наш агульны дом, нашу
мову, гісторычную і культурную каштоўнасці. Разам мы - сіла!
Разам мы - Беларусь!

Mikhail Pastushok,
грамадзянін Рэспублікі Беларусь,
прыхільнік беларускай мовы.

ISSN 2073-7033

9 772 073 703 003 >

АЛЯКСАНДРУ ЛУКАШАНЦУ - 60

Аляксандр Аляксандровіч ЛУКАШАНЕЦ (н. 23.11.1954, в. Жураўцы Валожынскага р-на Менскай вобл.), мовазнавец. Член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі (2009), доктар філалагічных навук (2001), прафесар (2003).

Скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (1977), аспірантуру пры Інстытуце рускай мовы АН СССР (1978-1981). З 1977 г. малоды навуковы супрацоўнік, з 1985 г. старшы навуковы супрацоўнік, з 1986 г. навуковы сакратар, з 1989 г. намеснік дырэктара па навуковай працы, з 2003 г. дырэктар Інстытута мовазнайства імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. З 2008 г. дырэктар Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, з 2012 г. першы намеснік дырэктара па навуковай працы Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, дырэктар філіяла "Інстытут мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы". Старшыня Беларускага (з 2004 г.) і Міжнароднага (2008-2013 гг.) камітэтаў апісанне сістэмы беларускага словаўтварэння. З'яўляецца саўтаратам першага ў беларускай лексікографіі "Словаўтваральнага слоўніка беларускай мовы". Раскрыў заканамернасці інавацыйных змен у лексіцы і словаўтварэнні беларускай мовы канца XX - пач. XXI ст. і даследаваў на шырокім славянскім фоне асаўлівасці развіцця слоўнікага складу сучаснай беларускай мовы з пазіцый тэндэнцый да інтэрнацыяналізацыі і нацыяналізацыі. Адзін з асноўных распрацоўнікаў Закона Рэспублікі Беларусь "Аб правілах беларус-

славянскім словам" (2008 г.).

Працы па беларускім і славянскім словаўтварэнні, проблемах беларуска-рускага двухмоўя і сацыялістыкі, проблемах сучаснага развіцця і функцыянування беларускай мовы і беларускай арфаграфіі. Стварыў новыя навуковыя кірункі у беларускім мовазнайстве - распрацаваў тэарэтычныя асновы і ажыццяўлівую практичнае апісанне сістэмы беларускага словаўтварэння. З'яўляецца саўтаратам першага ў беларускай лексікографіі "Словаўтваральнага слоўніка беларускай мовы". Раскрыў заканамернасці інавацыйных змен у лексіцы і словаўтварэнні беларускай мовы канца ХХ - пач. XXI ст. і даследаваў на шырокім славянскім фоне асаўлівасці развіцця слоўнікага складу сучаснай беларускай мовы з позіцый тэндэнцый да інтэрнацыяналізацыі і нацыяналізацыі. Адзін з асноўных распрацоўнікаў Закона Рэспублікі Беларусь "Аб правілах беларус-

карфаграфіі і пунктуацыі" (2008), аўтар і саўтарт шэрагу практичных дапаможнікаў і даведнікаў па беларускай арфаграфіі, навуковы рэдактар шэрагу сучасных арфаграфічных слоўнікаў беларускай мовы, а таксама двухмоўных беларуска-рускіх і руска-беларускіх слоўнікаў, падрыхтаваных у адпаведнасці з Законам. Аўтар больш за 300 навук. прац, у тым ліку 12 манаграфій, 4 слоўнікаў. Лаўрэат прэміі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі 2001 і 2011 гг.

Вікіпедыя.

кай арфаграфіі і пунктуацыі" (2008), аўтар і саўтарт шэрагу практичных дапаможнікаў і даведнікаў па беларускай арфаграфіі, навуковы рэдактар шэрагу сучасных арфаграфічных слоўнікаў беларускай мовы, а таксама двухмоўных беларуска-рускіх і руска-беларускіх слоўнікаў, падрыхтаваных у адпаведнасці з Законам. Аўтар больш за 300 навук. прац, у тым ліку 12 манаграфій, 4 слоўнікаў. Лаўрэат прэміі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі 2001 і 2011 гг.

Вікіпедыя.

ЮБІЛЕЙ СВЯТЛАНЫ МАРОЗАВАЙ

Святлана Валяніца-
наўна МАРОЗАВА, у дзіця-
чынстве ПАЛУЦКАЯ, нар. 22 ліст-
апада 1954, г.п. Ілья Малад-
зечанскай вобл., ціпера Вілей-
скі р-н Менскай вобл.) - беларус-
кай гісторык. Доктар гістарыч-
ных навук (2003).

Скончыла Гарадзенскі педагагічны інстытут (1977).
Працавала настаўнікам у школах Барысаўскага р-на Менскай вобл., з 1979 г. у ГрДУ.
Вучылася ў аспірантуры пры кафедры гісторыі БССР ГрДУ

(1993-1996), у 2001 г. у ГНБ
абараніла доктарскую дысертацию на тэму "Брэсцкая царкоўная унія 1596 года і барадзіца народных мас Беларусі су-
праць нацыянальна-рэлігійнага гнёту (1596-1667 гг.)", кандыдат гістарыч-
ных навук (1984). Праходзіла падрыхтоўку ў дак-
тарантуре пры аддзеле гісторыі Беларусі 13-18 ст.
Інстытута гісторыі НАНБ (1993-1996), у 2001 г. у ГНБ
абараніла докторскую дысертацию на тэму "Брэсцкая царкоўная унія 1596 года і барадзіца народных мас Беларусі су-
праць нацыянальна-рэлігійнага гнёту (1596-1667 гг.)", кандыдат гісторыі Беларусі 13-18 ст.
Інстытута гісторыі НАНБ (1993-1996), у 2001 г. у ГНБ
абараніла докторскую дысертацию на тэму "Брэсцкая царкоўная унія 1596 года і барадзіца народных мас Беларусі су-
праць нацыянальна-рэлігійнага гнёту (1596-1667 гг.)", кандыдат гісторыі Беларусі 13-18 ст.
Інстытута гісторыі НАНБ (1993-1996), у 2001 г. у ГНБ
абараніла докторскую дысертацию на тэму "Брэсцкая царкоўная унія 1596 года і барадзіца народных мас Беларусі су-
праць нацыянальна-рэлігійнага гнёту (1596-1667 гг.)", кандыдат гісторыі Беларусі 13-18 ст.
Інстытута гісторыі НАНБ (1993-1996), у 2001 г. у ГНБ
абараніла докторскую дысертацию на тэму "Брэсцкая царкоўная унія 1596 года і барадзіца народных мас Беларусі су-
праць нацыянальна-рэлігійнага гнёту (1596-1667 гг.)", кандыдат гісторыі Беларусі 13-18 ст.
Інстытута гісторыі НАНБ (1993-1996), у 2001 г. у ГНБ
абараніла докторскую дысертацию на тэму "Брэсцкая царкоўная унія 1596 года і барадзіца народных мас Беларусі су-
праць нацыянальна-рэлігійнага гнёту (1596-1667 гг.)", кандыдат гісторыі Беларусі 13-18 ст.
Інстытута гісторыі НАНБ (1993-1996), у 2001 г. у ГНБ
абараніла докторскую дысертацию на тэму "Брэсцкая царкоўная унія 1596 года і барадзіца народных мас Беларусі су-
праць нацыянальна-рэлігійнага гнёту (1596-1667 гг.)", кандыдат гісторыі Беларусі 13-18 ст.
Інстытута гісторыі НАНБ (1993-1996), у 2001 г. у ГНБ
абараніла докторскую дысертацию на тэму "Брэсцкая царкоўная унія 1596 года і барадзіца народных мас Беларусі су-
праць нацыянальна-рэлігійнага гнёту (1596-1667 гг.)", кандыдат гісторыі Беларусі 13-18 ст.
Інстытута гісторыі НАНБ (1993-1996), у 2001 г. у ГНБ
абараніла докторскую дысертацию на тэму "Брэсцкая царкоўная унія 1596 года і барадзіца народных мас Беларусі су-
праць нацыянальна-рэлігійнага гнёту (1596-1667 гг.)", кандыдат гісторыі Беларусі 13-18 ст.
Інстытута гісторыі НАНБ (1993-1996), у 2001 г. у ГНБ
абараніла докторскую дысертацию на тэму "Брэсцкая царкоўная унія 1596 года і барадзіца народных мас Беларусі су-
праць нацыянальна-рэлігійнага гнёту (1596-1667 гг.)", кандыдат гісторыі Беларусі 13-18 ст.
Інстытута гісторыі НАНБ (1993-1996), у 2001 г. у ГНБ
абараніла докторскую дысертацию на тэму "Брэсцкая царкоўная унія 1596 года і барадзіца народных мас Беларусі су-
праць нацыянальна-рэлігійнага гнёту (1596-1667 гг.)", кандыдат гісторыі Беларусі 13-18 ст.
Інстытута гісторыі НАНБ (1993-1996), у 2001 г. у ГНБ
абараніла докторскую дысертацию на тэму "Брэсцкая царкоўная унія 1596 года і барадзіца народных мас Беларусі су-
праць нацыянальна-рэлігійнага гнёту (1596-1667 гг.)", кандыдат гісторыі Беларусі 13-18 ст.
Інстытута гісторыі НАНБ (1993-1996), у 2001 г. у ГНБ
абараніла докторскую дысертацию на тэму "Брэсцкая царкоўная унія 1596 года і барадзіца народных мас Беларусі су-
праць нацыянальна-рэлігійнага гнёту (1596-1667 гг.)", кандыдат гісторыі Беларусі 13-18 ст.
Інстытута гісторыі НАНБ (1993-1996), у 2001 г. у ГНБ
абараніла докторскую дысертацию на тэму "Брэсцкая царкоўная унія 1596 года і барадзіца народных мас Беларусі су-
праць нацыянальна-рэлігійнага гнёту (1596-1667 гг.)", кандыдат гісторыі Беларусі 13-18 ст.
Інстытута гісторыі НАНБ (1993-1996), у 2001 г. у ГНБ
абараніла докторскую дысертацию на тэму "Брэсцкая царкоўная унія 1596 года і барадзіца народных мас Беларусі су-
праць нацыянальна-рэлігійнага гнёту (1596

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСАЎ - У ФРАЗЕАЛОГІІ

Шматлікія фразеалагізмы матываваныя канкрэтныімі фактамі, якія мелі месца ў мінуплыя часы. "Фразеалогія, - пісаў у свой час Фёдар Янкоўскі, - непасрэдна звязана з гісторыяй яе стваральнікаў, носьбітаяу, з разнастайнымі культурна-гістарычнымі змяненнямі ў грамадстве".

Этымалагічным падмуркам фразеалагізмаў могуць быць з'явы ўпіверсальныя ў часе і храналагічна абмежаваныя, якія сталі фактамі гісторыі і сёння не існуюць (ці існуюць спарадычна). Менавіта апошняя паслужыла аўтаматам апісання ў гэтым артыкуле. Для аналізу абранны фразеалагізмы, выпісаныя з беларускіх дыялектных слоўнікаў, фальклорных зборнікаў, хрэстаматый па дыялектнай мове, а таксама ўласныя дыялекталагічныя запісы апошняга трыццатагодзя, зробленыя пераважна на Гродзеншчыне.

Пазалінгвістычнай асновай фразеалагізму выступаюць з'явы самых розных эпох. Напрыклад, з падсечна-агнёвой сістэмай земляробства, якое ўжо даўно адышло ў наўгароду, звязана ўзнікненне фразеалагізмаў у чорта на кулічках 'вельмі далёка, у аддаленых мясцінах', да чорта на кулічкі 'невядома куды і для чаго (ісці, ехаць)', якіч чэрці на кулачках не біліся (не браліся, не выходзілі) 'вельмі рана, перад світаннем'. Першы кампанент гэтых фразеалагізмаў чорт (чэрці) сёння ўспрымаецца са значэннем 'нечистая сіла'. Аднак напачатку ён меў іншое значэнне. Нашытымагічныя пошуки прывялі да высновы, што кампанент чорт тут атрымалі народнаэтымалагічнае перасэнсаванне слова з іншым значэннем. Такім словам з'яўляецца старажытны назоўнік чertz' (черты). Спачатку ім называлі засечкі на дрэвах, якія трэба было засушыць, каб пасля спаліць, пазней у выніку метанімічных пераносаў яно набыло значэнне 'праведзеная лінія, мяжа ў выглядзе вырубкі ў лесе', 'высечаны ўчастак лесу', 'участак зямлі, вырабленай у лесе пад ворыва'. Кампанент кулічкі (кулачкі) таксама старажытнае слова, якое мела значэнне 'выпаленае і расчышчае пад ворыва месца ў лесе'.

Шэраг фразеалагізмаў утвораны адносна нядайна, на падставе з'яў, сведкамі якіх яшчэ з'яўляюцца сучаснікі. Так, у Ваўкаўскім раёне запісаны выраз на польскі Акіябарскія. Акіябарскія - неафіцыйная назва гадавіны Каstryчніцкай рэвалюцыі (7-8 лістапада). Святкаванне гэтай гадавіны было ўстаноўлена ў Савецкім Саюзе, а ў Польшчы не было замацавана. На неадпаведнасці з'яў грунтуецца значэнне гэтага фразеалагізма, стылістычным кампанентам якога выступае канататыя іранічнасці. На польскі Акіябарскія - невядома калі, хутчэй, ніколі'. Пасля распаду Савецкага Саюза гадавіна Каstryчніцкай рэвалюцыі фактычна не адзначаецца, а

фразеалагізм працягвае ўжывацца, напамінаючы пра з'яву, якаю ўжо можна лічыць гістарычным фактам: *Калі ты ўжэ да міне ў госьці прыедзяш? Мусі, на польскія Акіябарскія?* (Талькаўцы Ваўкаўскага раёна).

У фразеалогіі беларускай мовы знайшлі свой адбітак самыя розныя праявы чалавечыя быцця, якія сталі фактамі гісторыі. Паспрабуем вызначыць некаторыя найбольш прыкметныя з іх, што закранаюць істотныя моманты існавання і дзеянасці беларусаў.

1. Быт, матэрыйальная культура. За апошніяе стагодзіні небывалае па тэмпах і ўзроўні развіцця тэхнікі выщесніла вялікую колькасць прадметаў, рэчай, прыладаў, якімі на працягу доўгага перыяду карысталіся нашыя прыладкі. Шэраг актыўна ўжывальных фразеалагізмаў захаваў у сваёй структуры назвы реалій, якія ўжо цалкам забыты. Напрыклад, фразеалагізм *даць цыры пад хвост* 'правучыць, пабіць каго-н., расправіцца з кім-н.' мае ў сваім лексічным складзе назну часткі прылады для здавынні агню. *Цыра (цэра)* - высушаны кавалак грыба-губы, які запальваеца ад іскры пры высяканні агню крэсівам.

У фразеалагізме (рускі) *як кукі* 'нязграбныя, неахвочыя да працы' назоўнік кука абазначае вялікі драўляны молат, які выкарыстоўвалі для драблення засохлых камоў ралі. Назну ўстарэлага прадмета знаходзім у фразеалагізме *шмат у гарнец такіх малайцоў* улезе, дзе гарнец - 'пасудзіна для сыпкіх і вадкіх цел ёмістасцю 3,28 літра'.

Праособныя прадметы сучаснікі агульнае ўяўлэнне маюць, бо атрымалі інфармацыю пра іх ад старажытных жыхароў ці з пісьмовых крыніц, хоць у реальнасці іх не бачылі (напрыклад *лапці, настальны, цэн, цубар, цубка, берда, калаўродак, кадаўб, пэрэплат*): у *лапцях* ды па паркету 'з неадолькавым, няроўным сацыяльным ці матэрыйальным статусам (лезці куды-н., дабівацца чаго-н.)', *плесці лапці <з ка-шалямі>* 'гаварыць абы-што', языком лапці *падплятаць* 'гаварыць абы-што, выдумваць', *лапцем накрыцца* 'трайсіц ўпусткую, без толку (пра час)', *ляпнуць як пасталам на вадзе* 'абы-што сказаць', (выдумаць) *чортам з пасталамі* '(выдумаць) несувеціцу', *цэн у цэн* 'ройны ў працы', як цэн 'вельмі моцна (напіца гарэлкі, быць п'янім)', як з цэбра, як з цэўкі 'прапліўны (дождж)', не ўсё ў бердзе 'хто-н. прыдуркаваты, ненармальны', язык як *калаўродак* у каго 'хто-н. вельмі балбатлів', як *кадаўб* 'вельмі тоўсты хто-н.'

2. Адзінкі вымярэння. Фразеалагізмы захавалі некаторыя метрычныя назывы, пашыраныя ў мінулым. Гэта, нарыклад, меры даўжыні (у фразеалагізмах *арын* з шап-

кай, *мераць на свой арын*, як *арын праглынуў*, *бачыць на трыв сажні пад зямлём, сажнім носа не дастанеш*), меры вагі (пачым *фунт ліха, трыв лоты да здыхоты* 'вельмі слабы хто-н.'). Фразеалогічны актыўнасць характерызуецца назывы грашовых адзінак.

Высокачастотны міжўляющаца назывы адзінак малой вартасці, якія былі хадавымі ў Вялікім Княстве Літоўскім, Рэчы Паспалітай, Расійскай Імперыі: *шэлег* - старажытная дробная манета ў XV-XIX стст., *гроши* - даўнейшая медная манета (спачатку двухкапеечная, а пасля паўкапеечная, існавала да 1917 г.), *грыўна* - старажытная манета, якія ў розныя часы мела розную вартасць; у XIX ст. - медная трохкапеечная манета. Такога тыпу нумізматызы выкарыстоўваюцца ў выразах адмоўнай канатаці: *шэлег <зломанага> не варти*, (знаюць яго) *як ліхога шэлега*, (башца) *як ліхога шэлега*, (не збудзеш) *як ліхога шэлега*, *на гроши* (праўды няма), *гроши гроши не дагоніць* у каго, *гроши цана каму, ні за гроши, ні ў гроши не ставіць* каго, *уваткніць свае трывы гроши*, (праціўна) *як старцу грыўна*.

3. Праца. Праца займае выключна важнае значэнне ў жыцці чалавека. Адлюстравана яна ў вялікай колькасці фразеалагізмаў. Пры натуральны гаспадарцы зямля ў беларускага селяніна лічылася галоўным бағаццем, бо яна давала сродкі для існавання. З ростам насельніцтва сяляне вымушаны былі асвойваць новыя тэрыторыі. Высякаліся ўчасткі лесу і выкарчоўвалася ляд. Саматужная распрацоўка ляду ўручную была цяжкай спраўай, забірала шмат сіл. Пра гэта ў скіслым выглядзе апавяданьне прыказкі: *Каб корч стаўторч, то лягчай бы выцягваць яго было; У лесе жывёлм, плю кланяемся*; *Пабыла Хімка ў лядах, пабачыла працы; Паналі б мяне ў лядзе, а не ў нарадзе; Лядцы як родныя атыцы*.

Вылучаеца прафесійная фразеалогія, якая непасрэдна ўказвае на бытавыя занятыкі людзей: *плытагонаў* - (ісці) *на ваду* (ісці) *ганяць плыты*; *майстроў па вырабе лапті* - (ісці) *у луцце* (ісці) *драць лыкі*; *лесарубай* - (ехаць) *у цягло* (ехаць) *на выважку лесу*; *наймітаў* - *у палетнікі* (наймацца) тэрмінам на лета, да пакрову'; *пастухоў* - *пайсіц на вярэнікі* 'збіраць восенню пабор з гаспадароў, жывёлу якіх пасвітух'; *жнёў* - *у прысцёг* 'укладка снапоў ячменю, проса для высушвання на полі'.

Фразеалагізмы захавалі звесткі аб працоўных абраадах і традыціях, дзе калектыўны застак спалучаецца з адпачынкам. Тыповым у Беларусі быў абраад, абазначаны фразеалагізмам *на папрадухі, на папрадухі, на попрадкі, на кудзяльніцы*. Вечарамі дзяўчыны з калаўроткамі і прасніцамі збіраліся ў адной хате. Пракі кудзелю і ад-

начасова вялі гутарку, жартавалі, спявалі песні. Нярэдка да дзяўчын наведваліся хлопцы, і тады пачыналіся гульні, забавы, танцы, якія працягваліся да пойнчы. Жанчыны, жывыя свядкі тых гадоў, з цеплынёй успімалі пра мілья памяці і сэрцу часні:

"Раней на папрадухі хадзілі. Маладыя дзяўчыны збіраліся, хто рукавіцы рабіў, хто шкарпілкі. Пасядзім накруга хаты дзяўчын з дзесяці. Пасярэдзіні лямпіту на дроці вешалі, і ўсім было відно. Пошли хлопцы збіраліся на вечарынкі. Сыпявалі. Пошли на прагулку бегалі, та настрашым дзе каго, пасъянемся, пагуляям. Тады ізноў ідзеш у хату, далей працзем. І так кожны дзень пераходзілі ад аднаго да другога з работамі" (І.І. Кавалевіч, 1928 г. н., в. *Мацвееўцы Ваўкаўскага раёна*).

"У адну хату збіраемся чалавек двасці пяць, а то і больш, сядзям у круху, а пасля рэзіне лучына съвєціць, і працзем, хто на вяраценне, хто на калаўротку. Кап цяпер ту ю лучыну, дык цымнота была п, а нам тадэ съветла было. Месяцаў тры дзеянасці збіраліся. Нам было так вясло, добра, хлопцы з гармонікам прыйдуть с цалай вёскі. Прадзем кужаль, зробна палатно потым тчэм, а за зіму тыля напрадзем, што кожна дзеўка вытрымала ўсю шмат на ложка" (Г.К. Палуян, 1930 г. н., в. *Альхоўка Лідскага раёна*).

"З'біраліся мы заўсягды канпаніяй дзе ў каго ў хаті. Хадзілі з кудзелямі, пралі, песьні съпявалі. Хлопцы збіраліся, прыходзілі да нас. Прыйдзілі з музыкаю, усе танцавалі, съпявалі. Поўна хата назьбірала. Гулялі ў фантаны, у кальцо. Пасядзім усе дзеўкі і хлопцы на слоне і гуляям. Гасцілі мы хлопці тымі калачамі. Таўкі каноплі і съпяклі калачы на бляхах. Таксамо прыносилі хто хлеп, хто кілбасу, хто кусок мяса. Патом расходзіліся па хатах. Хлопцы нас праводзілі. Та ўжэ шаўкоўна гэта было, зарас ўсё ні ўспомніш" (Л.В. Хомка, 1915 г. н., в. *Галавічполе Шчучынскага раёна*).

"З'біраліся мы заўсягды канпаніяй дзе ў каго ў хаті. Хадзілі з кудзелямі, пралі, песьні съпявалі. Хлопцы збіраліся, прыходзілі да нас. Прыйдзілі з музыкаю, усе танцавалі, съпявалі. Поўна хата назьбірала. Гулялі ў фантаны, у кальцо. Пасядзім усе дзеўкі і хлопцы на слоне і гуляям. Гасцілі мы хлопці тымі калачамі. Таўкі каноплі і съпяклі калачы на бляхах. Таксамо прыносилі хто хлеп, хто кілбасу, хто кусок мяса. Патом расходзіліся па хатах. Хлопцы нас праводзілі. Та ўжэ шаўкоўна гэта было, зарас ўсё ні ўспомніш" (Л.В. Хомка, 1915 г. н., в. *Галавічполе Шчучынскага раёна*).

талақу, то я цябе за лоб павалаку; *На талақу ног не павалаку*; *Гудзе поле, гудзе - талақа з поля ідзе*; *Завіхаецца, як на папоўскай талақу*.

Знікае і такая цудоўная працоўная традыцыя, што абавязковая завяршаещаца застоллем, якое атрымала фразеалагічныя назіменні (ісці) *на пячонку, на ныркі*. Яна мае дачыненне да забою і свежавання жывёлы, пераважна свіні. Гаспадар просіць суседзіў ці сваякоў дапамагчы закалоць свінню, парсюка: пакаціць, утрымаць жывёлу, каб не вырвалася, прыніць удзел у яе смалені. Памагаты (ды і не толькі) праз колькі часу запрашаліся адвесца звежыны і прыходзілі на пячонку ці на ныркі пераважна вечарам, калі сцімнне. Пасярэдзіні лямпіту на дроці вешалі, і ўсім было відно. Пошли хлопцы збіраліся на вечарынкі. Сыпявалі. Пошли на прагулку бегалі, та настрашым дзе каго, пасъянемся, пагуляям. Тады ізноў ідзеш у хату, далей працзем. І так кожны дзень пераходзілі ад аднаго да другога з работамі" (І.І. Кавалевіч, 1928 г. н., в. *Мацвееўцы Ваўкаўскага раёна*).

"У адну хату збіраемся чалавек двасці пяць, а то і больш, сядзям у круху, а пасля рэзіне лучына съвіціць, і працзем, хто на вяраценне, хто на калаўротку. Хадзілі з кудзелямі, пралі, песьні съпявалі. Хлопцы збіраліся, прыходзілі да нас. Прыйдзілі з музыкаю, усе танцавалі, съпявалі. Поўна хата назьбірала. Гулялі ў фантаны, у кальцо. Пасядзім усе дзеўкі і хлопцы на слоне і гуляям. Гасцілі мы хлопці тымі калачамі. Таўкі каноплі і съпяклі калачы на бляхах. Таксамо прыносилі хто хлеп, хто кілбасу, хто кусок мяса. Патом расходзіліся па хатах. Хлопцы нас праводзілі. Та ўжэ шаў

Павел Сияцко

Прозвішчы Беларусі. Частка II: Найменні знакамітых людзей (Паводле матэрыялаў беларускамоўнага друку)

(Працяг. Пачатак у папяр.
нумары.)

Дундалевіч (Людміла Д.) - форма бацькаймення з акцэнтаваннем фарманта -*евіч* ад антрапоніма *Дунда́ль* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Дундал-евіч*. ФП: *дундзіць* ('смактаць') - *дунд-аль* ('смактун') - *Дунда́ль* (мянушка, потым прозвішча) - *Дундалевіч* (*Слоўнік народнай мовы Зельвеничыны*. 2005, с. 42).

Дэмбавец (Дзяніс Д.) - дэрывают з суфіксам -*ец* ад тапоніма *Дэмбава* і семантыкай 'народзінец (жыхар) названага паселішча': *Дэмбав-ец*. У народнай мове Гродзеншчыны бытуе і ў форме *Дамбавец*, а таксама *Дэмбаўскі* і *Дамбоўскі*, што абумоўлена засваеннем польскай формы *Debowo*, якая пісьмова замяніла першасную *Дубава*, пазней *Дубрава*, ад якіх уласна беларускія антрапонімы *Дубавец*, *Дуброўскі* і *Дубоўскі*.

Ермалёнак (Вітольд Е.) - утварэнне з суфіксам -*ёнак* ад антрапоніма *Ярмола* (< *Ермола*) і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Ермалёнак*. ФП: *Ермалай* - *Ярмола* - *Ермол* - *Ермола* - *Ермалёнак*.

Ермаліцкая (Ларыса Е.) - тварэнне з фармантам -*ук-* (-*ск-*) ад тапоніма *Ярмолічы* і семантыкай 'народзінец (жыхар) названага паселішча': *Ярмоліч(ы)ская* - *Ярмоліц* (чс=и)ка - *Ермаліцкая*. ФП: *Ермалай* (імя) - *Ярмола* - *Ярмоліч* ('нашчадак Ярмолы') - *Ярмолічы* (паселішча з жыхарамі з прозвішчам *Ярмоліч*) - *Ярмоліцкая* - *Ермаліцкая*.

Еўтушиэнка (Ігар Е.) - утварэнне з фармантам -*энка* ад антрапоніма *Еўтух* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Еўтушиэнка*. ФП: *Еўтихий* (імя) - *Еўтух* - *Еўтушика* - *Еўтушиэнка*.

Еўчык (Наздэя Е.) - семантычны дэрывают ад апелятыва *еўчык* (і 'еўчык') 'народнае найменне птушкі (яе спеў: *іўчык-іўчык*, *еўчык-еўчык*' (*Слоўнік народнай мовы Зельвеничыны*. 2005, с. 54).

Жалязняк (Іван Ж.) - семантычны дэрывают ад апелятыва *жалязняк* (рас.) 'лапата', 'рыдлёўка'. ФП: *жалеза* ('метал') - *жалязняк* ('рыдлёўка') - *Жалязняк* ('мянушка') - *Жалязняк*.

Жамойціна (Святлана Ж.) - утварэнне з фармантам -*іна* ад антрапоніма *Жамойта* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Жамойц-іна*. ФП: *жэмайты* (жмудзь) - 'літоўцы, якія жывуць у Жэмайці, заходніяя частцы Літвы' (*БелСЭ*, т. 4, с. 453).

Зіненка (Тацяна З.) - дэрывают з фармантам -*енка* ад антрапоніма *Зінь* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Зіненка*. ФП: *Зіновій* (імя) - *Зінь* -

Зіненка.

Злобін (Лідзія З.) - форма прыметніка з фармантам -*ін* ад антрапоніма *Злоба* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Злоб-ін*. ФП: *Злоба* ('тое, што і злосць 'пачуццё варожасці, жаданне прычыніц злу') - *Злоба* (мянушка, потым прозвішча) - *Злобін*.

Зубоўская (Наталля З.) - дэрывают з фармантам -*оўская/-ская* ад тапоніма *Зубы* ці *Зубаўка* і семантыкай 'жыхар ці народзінец названай мясціны, паселішча': *Зуб-оўская*, *Зубоў(к)-ская*.

Зылькоў (Сяргей З.) - форма прыметніка з суфіксам -*оў* ад антрапоніма *Зылько* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Зыльк-оў*. Форма *Зылько* магчымая ад *Залько*. У такім разе ФП: золь ('сыре, пранізлівае халоднае надвор'е') - *Залько* ('памянш. з фармантам -ко') - *Залько* (мянушка, потым прозвішча) - *Залькоў* - *Зылькоў*.

Зяневіч (Іван З.) - форма бацькаймення з акцэнтаваннем фарманта -*евіч* ад антрапоніма *Ярмола* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Ярмол-евіч* (Зеневіч, Зіневіч). ФП: *Зенон* (імя) - *Зен* - *Зенька* - *Зеневіч* - *Зіневіч*. Або: *Зіновій* (імя) - *Зінь* - *Зіневіч*.

Іўчанкаў (Барыс І.) - форма прыметніка з суфіксам -*аў* ад антрапоніма *Іўчанка* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Іўчанк-аў*. ФП: *Іов* і *Іева* (імёны) - *Іўко* - *Іўч-анка* ('нашчадак Іўка') - *Іўчанкаў*.

Кажухар (Юлія К.) - семантычны дэрывают ад апелятыва *кажухар* 'той, хто шые кажух', 'кажушнік'. ФП: *кажух* ('доўгая верхняя вопратка з вырабленых аўчын') - *кажухар* ('майстар шыць кажух') - *Кажухар* (мянушка) - *Кажухар*.

Казадой (Ірына К.) - семантычны дэрывают ад апелятыва *казадой* 'начная птушка з шырокай плоскай галаўкой'.

Казулін (Аляксандар К.) - прыметнікавая форма з суфіксом -*ін* ад антрапоніма *Казуля* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Казул-ін*. ФП: *казуля* ('парнакалытная жывёліна, сямейства аленевых; дзікая каза') - *Казуля* (мянушка, потым прозвішча) - *Казулін*.

Казыра (Іван К.) - семантычны дэрывают ад апелятыва *казыра* - нульсуфіксавага ўтварэння ад *казыра* 'задавацца, ганарыцца, паводзіць сябе ганарыста'; 'задавака, ганарыст'.

Каладзінскі (Аляксандар К.) - адтапанімічны дэрывают з фармантам -*інскі* ад антрапоніма *Калоды* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Калод-інскі*. ФП: *Калоды* і семантыкай 'жыхар ці народзінец названай асобы': *Калод-чук*. ФП: *Кароль* (імя) - *Кароль* (прозвішча) - *Каладзінскі*.

Каладзіжна (Анастасія К.) - семантычны дэрывают ад апелятыва-прыметніка -*каладзежны* (з акцэнтаваннем на трэцім складзе дзеля ад

жавання ад апелятыва) 'які мае дачыненне да *каладзежа* (студні, калодзезя) - 'вузкай і глыбокай ямы, умацаванай зрубам для здабывання вады з вадносных сладёў зямлі'.

Каласоўскі (Іорась К.) - адтапанімічны дэрывают з суфіксам -*ескі* (-*оўскі*) ад *Каласоўка*, *Калоссе*, *Каласы* і семантыкай 'жыхар ці народзінец названай мясцовасці, паселішча': *Каласоў-скі*, *Калас-оўскі*.

Камоўкі (Алесь К.) - адтапанімічны дэрывают з фармантам -*оўкі*, -*укі* (-*скі*) ад *Камы*, *Камкі*, *Камоўкі* і семантыкай 'народзінец, жыхар названай мясцовасці, паселішча': *Кароўн-скі* - *Караўніскія*.

Канашыц (Сяргей К.) - зынаначная форма ад першасной *Канашыч* - дэрывают з суфіксам -*ыч* ад антрапоніма *Канаши* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Карлюк-евіч*. ФП: *Кароль* і *Карл* (імёны) - *Карлюк* ('нашчадак Карла') - *Карлюкевіч*.

Канкоў (Сяргей К.) - семантычны дэрывают ад апелятыва *канкоў* - клічнай формы ад *каток* - памянш.-ласк. да *ком*, *параўн.*: *брат* - *браток* - *братко*. Як і прозвішчы (ад апелятыва): *Чарток* і *Чартко*, *Бажск* і *Бажко*.

Канунікава (Ніна К.) - форма прыметніка з фармантам -*ава* ад антрапоніма *Канунік* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Канунік-авіч*.

Каханеня (Іван К.) - дэрывают з фармантам -*еня* ад антрапоніма *Кохан* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Кахан-еня*. ФП: *какаць* ('любіць') - *каканы* ('той, каго какаюць') - *Кохан* (мянушка, потым прозвішча) - *Каханеня*.

Каханоўскі (Генадзь К.) - адтапанімічны дэрывают з фармантам -*оўскі/-скі* ад *Клыкі*, *Клыкоўка* і семантыкай 'жыхар, народзінец названай мясцовасці, паселішча': *Клык-оўскі*, *Клыкоўскі*.

Клыши (Андрэй К.) - семантычны дэрывают ад апелятыва *клыши* 'клышаногі', 'каслапы'.

Клышика (Язэп К.) - дэрывают з фармантам -*ка* ад антрапоніма *Клыши* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Клыши-ка*.

Кляшонак (Іван К.) - дэрывают з суфіксам -*онак* ад антрапоніма *Клеиш* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Клеиш-онак*.

Кляшчонак (Іван К.) - дэрывают з суфіксам -*онак* ад антрапоніма *Клеиш* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Клеиш-онак*.

Кляшчэнія (Аляксандр К.) - дэрывают з суфіксам -*еня* ад *Клеиш* і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Кляшчэнія*.

Козік (Іадрэй К.) - дэрывают з фармантам -*скі* ад тапоніма *Кот*, *Каты* і семантыкай 'народзінец, жыхар названай мясцовасці, паселішча': *Кот-скі*.

Краснай (Віктар К.) - семантычны дэрывают ад апелятыва *краснай* (утварэнне з суфіксам -*ей* ад *красны* 'прыгожы': *крас-ней*) і семантыкай 'прыгажун', 'румяны'. Або як варыянт называе грыбы (чырвонагалавага падасінавіка) - *краснагалавік* і *краснай*. Па-раўн. аднаструктурнае багац-ея (Сяцко П. *Беларускае народнае словаўтарэнне*, с. 98).

Красюк (Ягор К.) - семантычны дэрывают ад апелятыва *краслюк*, які мае два значэнні: 1) грыб падасінавік, 2) 'прыгажун', 'красун' (ад *краса* 'прыгожства').

Крой (Алесь К., Аляксандар К.) - семантычны дэрывают ад апелятыва *крой* (нуль-суфіксавае ўтварэнне ад *кроіць* (*кроі-іць*) 'выразаць, разразаць') з семантыкай 'працэс дзяяння, вынік яго', а таксама (*спец.*) 'фасон', 'пакрой'.

Крук (Іван К.) - семантычны дэрывают ад апелятыва *крук*, які мае некалькі значэнні: 1) 'крумка', а таксама (*перан.*) 'надта скучы чалавек' (*Слоўнік народнай мовы Зельвеничыны*); 2) 'stryjkan' з загнутым тупым канцом'; 3) 'зашчэпка на дзвярах'; 4) 'лішнія адлегласць пры хадзбі'.

Крушэўскі (Лявон К.) - адтапанімічны дэрывают з фармантам -*эўскі* ад *Круш* і семантыкай 'народзінец, жыхар названай мясцовасці, паселішча': *Круш-эўскі*.

Колышка (Івана К.) - семантычны дэрывают ад апелятыва *колышка* і *кальышка* 'кальбель, люлька' (польск. *Kolyska* 'калыска', *kalyska* 'кальбель' (*СБГПЗБП*, т. 2, с. 496)).

ца і семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Кісліч-ына*. ФП: *кісліца* ('шчаде'). *СБГПЗБП*, т. 2, с. 466) - *Кісліца* (мянушка, затым прозвішча) - *Кісліч-ына*.

Кішка (Станіслаў К., Ян К.) - семантычны дэрывают ад апелятыва *кішка*, які мае розныя значэнні: а) 'частка кішчніка' (анат.); б) купін 'страва з напоўненай чым-небудзь з ядомага'; в)

Беларускае слова ў падарожжы па Лідчыне

Якая за праўду платя,
ці можаш, Мацей, сказаць?
А хіба бывае праўда
у краі, дзе душы спяць?

Якая за волю платя,
ці можаш, Мацей, сказаць?
За волю крывей адплата,
не шкода й жыцця аддаць.

Якая за мову платя,
ці можаш, Мацей, сказаць?
Жывуць у ёй воля й праўда,
іх нельга у нас адніць!

Эдуард Акулін.
Францішку Багушэвічу.

12 лістапада беларускае пазытычнае слова зноўку адправілася ў падарожжа па Лідчыне і не само па сабе, а з выдатнымі беларускімі пазитамі, падзвіжнікамі ў справе папулярызацыі беларускай пазії Леанідам Дранько-Майсюком і Эдуардам Акулінам. Сёлета гэта ўжо трэці прыезд пазетаў на Лідчыну. У першай палове года яны пабылі ў Мажэйкаўскай СШ, Ходараўскай СШ, Бярозаўскай СШ № 2, выступілі ў Лідской цэнтральнай раённай бібліятэцы імя Янкі Купалы перад студэнтамі Лідскага каледжа.

У гэтых раз госці з Менска наведалі школы вёскі Бердаўка і пасёлка Першамайскі. Нагода прыезду звыклай ўжо для, можна сказаць, невялікага творчага калектыву - презентация новага нумара часопіса "Верасень", у дадзеным выпадку 10-га. А неўзабаве будзе і 11-ты, як паведаміў галоўны рэдактар Эдуард Акулін.

Бердаўка - старадаўня вёска на рацэ Ведраўка або Вядроўка - адзначана многімі ўпамінамі ў гісторычных крэніцах, а Першамайск - савецкі пасёлак, пабудаваны ў 50-я гады XX стагоддзя каля Лідскага торфа-брыкетнага завода. Але вялікай розніцы ў тым, як дзеці і настаўнікі ўспрымалі цудоўную вершы Леанід Дранько-Майсюка і песні Эдуарда Акуліна, не было. Аўдыторыі былі ўважліві і

ўдзячныя. Дзецям зямлі беларускай блізкія і зразумельныя беларускія вершы і песні, бо ім тут, на Лідчыне, беларуская мова - яшчэ родная мова. Але сёння за ўсё трэба плаціць, і варнуў-

шыся да верша, прыведзенага ў пачатку, спытаюць: "Дык чым заплачана за тое, каб беларуская мова тут жыла?" І адкажам: "Заплачана працай". Працай бацькоў і настаўнікаў. У Бердаўцы

беларуская школа, вядомая сваімі краязнаўчымі традыцыямі і сваім музеем. У Першамайску, калі пайшла пошасць пераходу на рускую мову выкладання, намаганнямі кіраўніцтва школы ўдалося ўтрыманы беларускамоўную паралель, і да гэтуль тримаюць. А яшчэ за мову штодня плаціцца і працай вось такіх энтузіястаў як Леанід Дранько-Майсюк і Эдуард Акулін, якія едуць і едуць у гарады і весі з беларускім словам, каб не даць у нашым краі спаць маладым душам, бо за сон душаў можа спатрэбіцца іншая плата.

Nauk kar.

На здымках:
падчас літаратурных сустэреч у Бердаўцы і Першамайску Лідскага раёна.

Мы вядзём моўны рэй!

Выступ на XII з'ездзе ТБМ 02.11.2014

Шаноўная грамада! Да-
звольце глянцуць на нашыя ак-
туальныя пытанні з псіхалагіч-
нага боку, ментальна-эмакый-
нальнага.

Кастусь Каліноўскі пі-
саў у сярэдзіне 19 стагоддзя
"Каго любіш? - Люблю Бела-
русь!", і гэтае выслоўе сталася
брэндам беларускіх патрыётаў
на два стагоддзі. Янка Купала
пакінуў сваю формулу "Па-
кінь плач свой аб старонцы" ў
20 ст. Нашы продкі клічуцца
нас у радасць і любоў.

Мне вельмі прыемна
канстатаваць, што нашчадкі на-
ших класікаў на шляху да бела-
рускамоўнай Беларусі не за-
бываюцца на гэтыя неабходныя
для высокаўзроўневага жыцця
пачаўці. Той эмакыйны нега-
тыў, які запаланяў нашы душы
цигам доўгага часу, стаў адъ-
ходзіць - абурэнне, незадава-
льненне, адчай, журба, марко-
та, крыва, гнеў і злосць. Сён-
ня і моладзь, і старэйшыя заня-
тыя стваральнай працай з ра-
дасцю і натхненнем.

Аднак яшчэ жывыя же-
лобныя галашэнні, што чыноў-
нікі і несвядомыя людзі цура-
ющыя сваёй мовы. Але хто сёння
вядзе моўны рэй? За кім сёння
ісці? Хто яны, тыя, якія любяць
мову, ведаюць мову, гавораць,
пішуть, думаюць на ёй, чытаю-
ць і слухаюць? Гэта ж мы!
Мы і вядзём рэй. Мы пісьмен-
нікі, выкладчыкі, журналісты,

грамадскія дзеячы, проста лю-
дзі, улюбёныя ў свае прасторы.
Але мы чамусыці перакладаем
гэты рэй на іншых - чыноўнікаў.
А яны не ўмеець гэта рабіць,
нават калі і хочуць. Ці могуць
яны даць нам тое, чаго не ма-
юць?

Калі я была філолагам-
выкладчыкам, цяжкай было аца-
ніць моўную ситуацыю ў краі-
не, бо я была ў атачэнні бела-
рускамоўных людзей. І мне
было спакойна. Я жыла ў мове,
дзякуючы прафесіі. Потым я

стала начальнікам аддзела вы-
хавання ўніверсітэта, цяпер я
працую педагогам-псіхолагам.
Што змянілася? Ды нічога! Я
як жыла ў мове, так у ёй жыву.
Тыя студэнты, з якімі я правод-
жу ю кансультатыўныя, куратар-
скія гадзіны найчасцей абра-
юць беларускую мову, бо мова
навечна прыпісаная ў маій
духоўнай структуры, і я зама-
ніваю туды маіх сумуўцаў лю-
боўю і пашанотай да мілагуч-
най, роднай крэйніцы. І педаго-
гі, і супрацоўнікі, і студэнты
гутараць са мной, пішуць па-
беларуску, бо я вяду рэй.

Мной створаны Студэнцкі пі-
халаўскі тэатр мініяцюр, і там
студэнты таксама іграюць па-
беларуску, а хто не ведае мовы,
па-руску. Я і ў горадзе вяду
моўны рэй, і часта бывае так,
што цэлымі днімі я пражываю
у мове, просьчы касірак, афи-
цыянтаў, менеджараў, пашта-

рак адказваць мне па-беларус-
ку. І яны гэта робяць!

Мы думаем, што мы,
свядомыя беларусы, сёння на-
сём цяжкі крыж анямлення, ад-
рачэння ад сваіх крэйніц. Аднак
я думаю, што гэты крыж не ця-
жкі, а ганаровы. Будзем несці
свой крыж з радасцю за тое,
што гісторыя выбрала нас, та-
ленавітых і патрыятычных,
адметных і чулівых, весці моў-
ны, культурніцкі рой. Ніхто за
нас гэта не зробіць. Пакінем ча-
каць, што калі Беларусь зага-
ворыць па-беларуску, то за-
жывём па-людску. Мы сёння
ужо жывём па-людску, бо мы-
беларусы - найлепшыя людзі
разам з усімі найлепшымі лю-
дзьмі на нашай планеце, умаца-
ваныя любоўю і гонарам на-
шых продкаў. Калі ж хто яшчэ
не ўсвядоміў сваю ўнікаль-
насць, няхай той шукае яе ў
збройных сутычках. Наш першы
старшыня ТБМ Ніл Гілевіч
сказаў: "Мірна бараніце
нашу мову!" Давайма жыць
сёння і любіць! Гэта самая леп-
шая абарона!

Мы лёсу ўдзячныя
за выбар нас, адметных,
Мы летапіс складаю у хаўрусе,
Мы - ветэраны й моладзь,
наша мэта -
Як жыць, дык жыць
для роднай Беларусі!

Людміла Дзіцэвіч,
сябра Рады ТБМ.

Беражы лес

- ЧЫТАЙ КНІГІ НА KAMUNIKAT.ORG

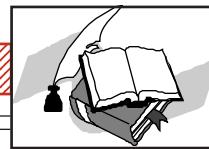

* 17 000 КНІГАў, ГАЗЕТАЎ і ЧАСОПІСАЎ • РАЗМОВЫ ПРА КУЛЬТУРУ
• ЛІТАРАТУРНАЯ РАДЫЁПЕРАДАЧА • НАВІНКІ ВЫДАВЕЦКАГА РЫНКУ

KAMUNIKAT.ORG

Беларускай Інтэрнэт-Бібліятека

"Мова ТУТ"

Новыя курсы беларускай мовы з'явіліся ў Менску. Цяпер за адкукацыю беларусаў узяўся буйны інтэрнэт-партал tut.by.

Каардынатар праекта Алена Шарамет-Андрэева сцвярджае, што гэта было зроблена выключна дзеля людзей:

- На гэтай пляцоўцы селёта павінен быў пачацца новы сезон "Мовы ці кавы". Але калі сталася так, як сталася, мы ведалі, што ёсьць попыт аўдыторый, ведалі, што людзі чакаюць, але прыйсці ўжо няма куды. І мы вырашылі, што калі ёсьць попыт, мы мусім яго задаволіць.

Попыт на мову ў грамадстве сапраўды ёсьць. Калі на першы занятак запісалася 86 дарослыя, 20 дзетак ад чатырох да дванаццаці гадоў і сем валанцёраў, то прыйшло значна больш людзей - за сотню.

Правда, нельга сказаць, што тутбаеўская "МоваTUT" - гэта працяг "памерлых" папярэдніх курсаў. Арганізаторы вырашылі ўзяць крхы іншы кірунак і падыход. Верагодна, сваю ролю адыграла тое, што праходзіць мера-прыемства ў галерэі TUT.by.

- Мы проста паміж сабой вырашылі: калі мы ўсё адно размаўляем пра мастацтва і мова гучыць на нашым вернісажы ад прафесійных мастацтвазнаўцаў і ад аўдыторыі таксама, то, можа, мы так і будзем размаўляць пра гэта? Но калі генеральная тэма ёсьць, лягчэй сканцэнтравацца, і асабіста мне вельмі не хапае распрацаванай прафесійнай мовы, той, якай пра гэта гаворыць, - тлумачыць канцепцыю моўных сустрэч куратар "тутбаеўскай" галерэі Тацияна Бембель.

Маўляў, зараз на кожным занятку, які плануецца праводзіць раз на два тыдні, будуть прысутнічаць аўтары, працы якіх экспануюцца ў галерэі. Падчас першага занятку ў галерэі знаходзіліся працы

Адама Глобуса з серыі "Менск-Вільня". Адпаведна, і госцем быў менавіта ён.

Слухачы курсаў распытвалі мастака і пісьменніка, як навучыцца размаўляць па-беларуску, а таксама пра тое, як ён стварае свае мастацкія працы. За найлепшую жартуючую пытанне з аўдыторыі, якое прагучала так: "Дык сказыце, Вільня - наша?" - Адам Глобус падарыў сваю кнігу з вершамі. І застаўся задаволены сустрэчай:

- Усё праішло цёпла, ня-змушана, вельмі здзвіла суп'ённасць аўдыторыі - я думаў, што будзе маладзейшае пакаленне. А прыйшлі людзі падрыхтаваны. І думаю, што хоць аўдыторыя і будзе трансфармавацца, касцяк захаваецца.

Верагодна, так і будзе - частка тых, хто прыйшоў на першую сустрэчу, на другую ўжо не вернецца. Ужо праз паўгадзіны невялікая колькасць наведнікаў ціхэнка скіравалася да выходу. Еўрападыё цікавіцца прычынай заўчастнага сыходу.

- Мне не спадабалася, - тлумачыць хлопец, дапамагаючы надзяўцаў паліто сваёй дзяўчыне. - І, напэўна, я больш

Такі падыход: мастацтва, мова, музика - спалучэнне нагадвае мікс, але гэта і цудоўна. Праца над такімі рэчамі адрывае людзей ад побыту, прымушае думы пра нешта больш узнёслася. І тут ужо справа культуры, а не толькі мовы.

На заканчэнні сустрэчы яшчэ адзін суразмоўца Еўрападыё, які прыйшоў на "МоваTUT", расказаў, што на іншых курсах быў, але і гэтыя яму спадабаліся - будзе і на далей прыходзіць. Праўда, выказвае пажаданні арганізатарам:

- Трэба ўзнімаць тэмы, якія цікавяць ўсім. Я лічу, што размовы пра мастацтва... я не мастак, як і большасць тут таксама не мастакі - мы проста сядзелі і маўчалі, нам не было чаго сказаць.

Партнёрам "тутбаеўскага" моўнага праекту з'яўляецца Белдзяржуніверсітэт. І пасля Адама Глобуса выкладчыца ўніверсітэта Алена Лянкевіч правила з залай інтэрактыўную гульню: падказвала прысутным, як вітацца і развітвацца па-беларуску, а таксама расказвала пра тое, як звязацца адно да аднаго.

На выніку сустрэчы

Днямі мне патэлефанаў Андрэй Андрэевіч Юшкевіч, які паведаміў мне, што 6 лістапада 2014 года памёр грамадскі актыўіст с Скідзеля **Ілля Аляксандравіч Барысаў**. Іму было 87 гадоў. Ілля Барысаў нарадзіўся ў Скідзелі ў рабочай сям'і ў 1927 годзе. У 1934-ым пайшоў у польскую школу. Брат Іллі Мікалай быў актыўістам нацыянальна-вызвольнага руху, за што польскія ўлады прысягвалі да адказнасці абодвух.

У першы дзень Вялікай Айчыннай вайны Ілля Барысаў аказаўся на дарозе ў ліку бежанцаў і дайшоў ажно да г. Магілёва. Там, працуочы на адгрузцы прымеслага абсталёвання на ўсход, падчас налёту фашистскіх бамбардзіроўшчыкаў быў паранены і трапіў у шпіталь. Потым стаў байдом ат-

рада абароны Скідзельшчыны ад рошткаў нямецкіх войск. У тым жа 1944-ым стаў салдатам Чырвонай Арміі, дзе праслужыў да красавіка 1951-га. Потым быў старшинём Скідзельскагарайкама фізкультуры і спорту. Працаўшоў у "Саюздруку", у кантры су-вязі, у райкаме КПБ. Завяршыў працоўны шлях старшинём Скідзельскага сельсавета, але не склаў з сябе шматлікіх грамадскіх абавязкаў!

Першы свой допіс Ілля Барысаў надрукаваў больш за 60 гадоў таму неўзяваве знайшоў шлях да сваёй раённай газеты "Чырвоны сцяг" і да абласной "Гродзенскай праўды".

Грамадскі актыўіст друкаваўся ў "Літаратуры і мастацтве", газетах "Рэспубліка", "Народная Воля", "Беларуская лясная газета", штотыд-

Памёр генерал і палітык Валерый Фралоў

Яму было 67 гадоў. Ён быў знойдзены мёртвым у сябе дома.

Валерый Фралоў нарадзіўся 14 жніўня 1947 г. у Менску. Скончыў Менскі аўтамеханічны тэхнікум, Харкаўскае гвардзейскае вышэйшае танкае каманднае вучылішча, Венскую акадэмію бранятанкавых войск, Акадэмію Генеральнага штаба Узброенных Сіл СССР, Акадэмію кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь.

Генерал-маёр.

У 1964-1966 гг. працаў вузбарэзчыкам на Менскім аўтамабільным заводзе, у 1970-1993 гг. служыў ва Узброенных Сілах СССР камандзірам танкавых звязаў, роты, батальёна, начальнікам штаба і камандзірам танкавага палка, начальнікам штаба мотастралковай дывізіі і камандзірам дывізіі. У 1993-2000 гг. ва Узброенных Сілах Рэспублікі Беларусь: начальнікам штаба армейскага корпуса, камандзіром армейскага

корпуса.

У 2000-2004 гг. дэпутат Палаты прадстаўнікоў Нациянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, член Камісіі па нацыянальнай бяспечы, узначальваў апазіцыйную групу "Рэспубліка".

У БСДП уступіў у 2004 г. У 2006-2009 гг. быў старшынём Менскай гарадской арганізацыі БСДП. У сакавіку 2007 - каstryчніку 2010 г. і з 5

чэрвеня 2011 г. намеснік старшыні БСДП.

Сябар ТБМ. Быў гостем на апошнім, XII з'ездзе ТБМ.

Тroe дзяцей.

Узнагароджаны ордэнамі "За службу Радзіміе ва Узброенных Сілах СССР" III ступені, Прападобнага Сергія Раданежскага і 11 медалямі.

Пахавалі генерала Валерия Фралова ў Гародні.

З кагорты неўтаймаваных

Днямі мне патэлефанаў Андрэй Андрэевіч Юшкевіч, які паведаміў мне, што 6 лістапада 2014 года памёр грамадскі актыўіст с Скідзеля **Ілля Аляксандравіч Барысаў**. Іму было 87 гадоў. Ілля Барысаў нарадзіўся ў Скідзелі ў рабочай сям'і ў 1927 годзе. У 1934-ым пайшоў у польскую школу. Брат Іллі Мікалай быў актыўістам нацыянальна-вызвольнага руху, за што польскія ўлады прысягвалі да адказнасці абодвух.

рада абароны Скідзельшчыны ад рошткаў нямецкіх войск. У тым жа 1944-ым стаў салдатам Чырвонай Арміі, дзе праслужыў да красавіка 1951-га. Потым быў старшинём Скідзельскагарайкама фізкультуры і спорту. Працаўшоў у "Саюздруку", у кантры су-вязі, у райкаме КПБ. Завяршыў працоўны шлях старшинём Скідзельскага сельсавета, але не склаў з сябе шматлікіх грамадскіх абавязкаў!

Першы свой допіс Ілля Барысаў надрукаваў больш за 60 гадоў таму неўзяваве знайшоў шлях да сваёй раённай газеты "Чырвоны сцяг" і да абласной "Гродзенскай праўды".

Грамадскі актыўіст друкаваўся ў "Літаратуры і мастацтве", газетах "Рэспубліка", "Народная Воля", "Беларуская лясная газета", штотыд-

нёвіку "Культура", часопісах "Родная прырода", "Гаспадыня".

З ініцыятывы І. Барысава ў Скідзелі быў усталяваны памятны знак яўрэям - ахвярам фашизму. Ілля Аляксандравіч скідзельскагарайкома фізкультуры і спорту. Працаўшоў у "Саюздруку", у кантры су-вязі, у райкаме КПБ. Завяршыў працоўны шлях старшинём Скідзельскага сельсавета, але не склаў з сябе шматлікіх грамадскіх абавязкаў!

Першы свой допіс Ілля Барысаў надрукаваў больш за 60 гадоў таму неўзяваве знайшоў шлях да сваёй раённай газеты "Чырвоны сцяг" і да абласной "Гродзенскай праўды".

Выказываю спачуванні родным і блізкім, а таксама грамадскасці Скідзеля ў сувязі са смерцю Іллі Аляксандравіча Барысава...

Аляксей Шалахоўскі,

краязнавец,

журналіст.

У Гародні адкрылася "Моваведа"

не гаворыць па-беларуску, кажа Аляксей Шэйн:

- Курсы разлічаны на рэйсіскамоўных ці тых, хто слаба валодае беларускай мовай. У нас нязмушанае вывучэнне беларускай мовы ў вольнай атмасферы з мінімумам граматыкі, мінімумам сінтаксісу. Бяруцца базавыя слова. Будзем працаўшоў з таю групай, якая набрэзца.

Як паказала апытнанне ўдзельнікаў новых курсаў, для большасці іх наведванне неабходна дзеля беларускамоўнага асяроддзя. Першыя заняткі былі прысвечаныя словам прывітання, развітання, падзялі ды просьбам.

Якуб Сушчынскі,
Беларускае Радыё Рацыя,
Гародня. Фота аўтара.

не прыйду. Бо чытаць вершы, камунікацца пра мастацтва - гэта загон мовы ў гета. Трэба камунікацца на нейкім цікавым. Камунікацца, а не прости заўважаць ўсё на мастацтва. Я быў і на "Мова Нанова" і на "Мова ці кава". І найбольш мне падабалася "Мова ці кава". Бы арганізаторы стараліся прыдумляць кожны раз новую тэму, адцягненую ад такай класікі, якія жаданне, і мы ўсё зробім.

І дадала, што яны хоць, каб у іх былі не моўныя курсы, а такі джэнтльменскі клуб, дзе будуць збірацца прыхільнікі беларускай мовы. Як тыя, хто ведае, так і тыя, хто хоча ведае, яе вывучыць.

Зміцер Лукашук.
Фота: Змітрап Лукашук.

Фота: Змітрап Лукашук, tut.by.

паўсюдожваюцца на Гародні. На адкрыцці праграмы курсаў прыехаў яе аўтар Аляксей Шэйн з Менска.

Галоўная адметнасць курсаў ў тым, што яны разлічаны на чалавека, які зусім

Да выхаду новай кнігі Алега Труса
“Кароткая гісторыя архітэктуры Беларусі”

Эпоха БССР (1921-1991 гг.)

(Працяг у наступным
нумары.)

Спачатку ў ім мерка-
валася размісціць рэспублі-
канскі музей гісторыі рэлігіі і
атэзму. Але шматлікія экспа-
наты, уведзеныя ў цудоўны
інтэр'ер XVIII ст., маглі за-
сланіць яго мастацкія вартасці.
Таму пасля шматлікіх спрэчак
было вырашана зрабіць у са-
боры залу арганнай і камернай
музыкі ў адпаведнасці з ар-
хітэктурна-археалагічнай экс-
пазіцыяй рэштак будынка XI-
XIII стст. Культурны пласт таў-
шчынёй больш за 2 м, што
залигаў пад падлогай XVIII ст.,
быў выняты да ўзору пад-
логі XI ст., а замест верхняй
падлогі зроблена своеасаблівая
столь на бэльках, пад якой ут-
варыўся падземны музей ста-
ражытнай Сафіі. А каб глядач
мог атрымаль больша ўжоўлен-
не пра пачатковы выгляд пом-
ніка, на яго фасадах былі зроб-
лены зандачки, у якіх відаць
стараадаўня муроўка. У інтэр'-
ерах адкрыты і замацаваны
рэстаўратарамі некалькі фраг-
ментаў старога фрэскавага
роспісу.

Канцэртная зала, арга-
нічна ўключаная ў інтэр'ер
XVIII ст., дазваляе лепш адчуць
архітэктуру позняга барока,
дзе музика, святло, колер, фор-
ма і прастора існуюць у не-
падзельным адзінстве. Цяпер у
будынку Палацкай Сафіі па-
вялікіх святах адбываюцца
праваслаўныя набажэнствы.

Адначасова з адбудо-
вай Сафіі ў Палацку пачалі ад-
наўляць помнік класіцызму -
Богаяўленскую царкву, дзе
была адкрыта гарадская мас-
тацкая галерэя, часта тут гу-
чала і класічная музика. Цяпер
будынак вернуты беларускай
праваслаўнай царкве.

Побач са славутай Спа-
са-Праабражэнской царквой у
канцы XIX ст. быў узведзены
велізарны гмах праваслаўнага

собора ў псеўдавізантыйскім
стылі. Нягледзячы на высокі
ўзворонень будаўнічай тэхнікі,
пабудова ўвабрала ў сябе ўсё
адмоўныя рысы архітэктуры
гэтага кірунку: эклектычнасць
запазычаных формаў, сухую
прамалёўку дзталь, а яшчэ -
адсунасць пачуцця меры, поў-
ную дыстармію з больш па-
нейшымі будынкамі манастира.

Але помнік не перастае быць
помнікам толькі таму, што ён
не адпавядае сённяшняму мас-
тацкаму густу. Пасля рэстаў-
рацыі ён зноў стаў дзеіным
храмам.

Яшчэ больш складаная
сітуацыя стварылася падчас
выканання праекту адбудовы
магілёўскай ратушы. Менса
пациярпела падчас апошніх
вайны, але амаль адрамантава-
ная, у 1957 г. ратуша была
знесена да падмуркаў. Паколькі
ратуша з'яўлялася адной з ас-
ноўных гарадскіх дамінантаў,
Магілёўскі гарвыканкам у
1979 г. прыняў рашэнне аб яе
аднаўленні. Правеўшы архе-
алагічны раскопкі, у выніку
якіх была ўдакладнена плані-
роўка будынка, і сабраўшы
шматлікі пісьмовых крыніц,
спецыялісты зрабілі праект ал-
наўлення будынка на канец
XVIII ст., бо архіўных матэры-
ялаў на час пабудовы ратушы
(1679 г.) не хапае. Тады было
вырашана ў стылі класіцызму
аднавіць толькі фасады, а ін-
тэр'еры зрабіць сучаснымі. Та-
кім чынам, быў выкананы ма-
кет у натуральну велічыню
знішчанага некалі помніка, які
зноў стаў адной з асноўных вер-
тыкалей Старога горада. Была
вызначана і ідэя прыстасава-
нія помніка - тут хацелі ад-
крыць Палац шлюбаў.

Будаўнічыя працы па-
чаліся ў 1992 г., але неўзабаве
гроши скончыліся і будаўнічы
катлаван засыпалі. Аднак гра-
мадзянне Магілёва не здаліся, і
дзякуючы іх намаганням на-

рэшце Магілёўская ратуша па-
ўстала з нябыту. Цяпер у ёй
знаходзіцца музей горада Ма-
гілёва.

У 70-80-я гады мінулага
стагоддзя беларуская інте-
лігенцыя выступіла ў абарону
свайгі гістарычнай спадчыны. У
выніку гэтага змагання ўдалося
захаваць гістарычныя цэнтры
Менска, Магілёва, Гародні і ін-
шых гарадоў. Былі створаны
ўмовы для падрыхтоўкі сваіх
навуковых кадраў.

Вынікі раскопак і даслед-
ванняў помнікаў XIII-XVIII
стст., распачатых у канцы 60-х
гадоў, надрукаваны ў асноў-
ным у працах Міхася Ткачова,
Марыяны Малеўскай, Зянона
Пазняка, Ігара Чарняўскага,
Алесія Кушнірэвіча і аўтара
кнігі. Яны значна дапоўнілі
раздзелы гісторыі архітэктуры
Беларусі, прысвечаны фар-
тыфікацыі, гатычнай, рэнесанс-
авай і барокавай архітэктуры.

З 1977 г. вывучэнне
помнікаў архітэктуры XII-
XVIII стст. праводзілі археолагі^і
інстытута "Беларусціктэктэс-
таўрацыя". У першую чаргу
даследаваліся беларускія замкі
(Стары замак у Гародні, Крэў-
скі, Заслаўскі, Смалянскі, Люб-
чанскі, Гальшанскі), храмы і
манастыры (Прачысценская і
Каложская цэрквы і былы фар-
ны касцёл Вітаўта ў Гародні,
Барысаглебская царква ў Наваградку,
Дабравешчанская ў Віцебску, Мікольская ў Магі-
лёве, Пінскі езуіцкі калегіум,
кляштар францысканцаў у Галь-
шанах) і грамадскія будынкі
(магілёўская, менская, нясвіж-
ская і віцебская ратушы, ганд-
лёвія рады ў Менску, палац
Агінскага ў Залессі, мураваная
забудова XVII-XVIII стст. у Гар-
одні, Магілёве, Берасці і
Мсціславе).

У працэсе абледвання
помнікаў была вывучана гісто-
рыйская развіцця тэхнікі каменай
муроўкі, эвалюцыя будаўнічых
матэрыялаў (цэглы, дахоўкі,
пліткі падлогі) і архітэктурна-
дэкаратыўнай керамікі (фасад-
ная пліткі і кафля).

Вялікую работу за апо-
шнія 50 гадоў правялі мастац-
тавізнаўцы і гісторыкі беларус-
кай архітэктуры. Некалькі
прац па гісторыі старажытнага
дэкаратыўна-ўжытковага мас-
тавіства і архітэктуры надру-
кавай Міхалі Кацар. Пад кірау-
ніцтвам Уладзіміра Чантуры
праведзены амеры помнікаў
беларускага дойлідства і аблес-
даваны гістарычныя цэнтры ў
цэлым шэрагу гарадоў краіны.
Ён аўтар некалькіх падручні-
каў і манаграфій па гісторыі бел-
арускай архітэктуры.

Тамара Чарняўская
прысвяціла манаграфіі помні-
кам старажытнай і сучаснай
архітэктуры Магілёва, Віцеб-
ска і Менска (апошня ў саў-
тарстве з Аленай Пятросавай).
Драўлянае дойлідства беларускага
Палесся добра пада-
зеня ўнізе Юрыя Якімовіча.
Цікавую працу пра архітэк-
туру палаца і старадаўніх ся-
дзіб XVIII - пачатку XIX ст. на-
писаў Анатоль Кулагін. Сумес-

чтва Баранавіцкага раёна, бо
յўляе сабой трохкутнік з ал-
таром у цэнтры і мае тры ўва-
ходы: для праваслаўных, като-
лікаў і грэка-католікаў. Такіх
храмаў больш няма не толькі ў
Беларусі, але і ў Еўропе.

Таксама дзеінчаюць
уніяцкія храмы і бажніцы раз-
ных пратэстанцкіх кірункаў.
Акрамя хрысціянскіх храмаў
функциянуюць таксама мячэці
і сінагогі.

Жылле сялян і гараджан

Пасля Рыжскай дамо-
вы 1921 г. узікаюць два тыпы
беларускага горада: савецкі бел-
арускі горад у межах БССР і
заходнебеларускі горад у склад-
зе польскай дзяржавы. Сфар-
маваліся два сталічныя цэнтры.
На ўсходзе Менск (з 1938 г. -
Мінск) сталіца БССР і Вільня -
цэнтр заходнебеларускай
адукацыі і культуры. Ва ўсход-
небеларускіх гарадах назіраец-
ца рост рускага насельніцтва,
а ў заходнебеларускіх - поль-
скага. Адбываецца значны рост
гарадскога насельніцтва ў
БССР у выніку індустрый-
зацыі. Тут у 1939 г. жыло
1854,8 тысяч чалавек (20%
населеніцтва). У заходній Бе-
ларусі гэтыя працэсы былі
больш маруднымі, бо польскія
ўлады свядома затримвалі раз-
віццё прамысловасці на "Крэ-
сах Усходніх".

Пасля ліквідацыі на-
ступстваў Другой сусветнай
вайны працэс індустрый-
зацыі значна паскорыўся, узі-
клі новыя прамысловыя гара-
ды, такія як Салігорск, Свет-
лагорск, Наваполацк і Жодзіна.
Рэзка змяніўся склад насель-
ніцтва. Зараз ва ўсіх беларускіх
гарадах доля беларусаў пера-
вахвае. На другім месцы ап-
нуніліся рускія, а колькасць па-
лякаў, яўрэяў і татараў значна
зменшылася.

У 1990-х гадах ХХ ст.
гарадское насельніцтва Бела-
rusi у параўнанні з 1950 г. па-
вялічылася ў 4,3 раза і склада-
6,6% ад усяго насельніцтва
краіны. У 1997 г. у Беларусі
было 102 гарады, з іх 14 мелі
больш за 100 тыс. чалавек,
прычым у Менску жыло каля
1,7 млн. чалавек.

У 20-х гадах мінулага
стагоддзя ў СССР і БССР па-
шырыўся канструктыўізм. У
дачыненні да замежнага мас-
тавіства тэрмін "канструкты-
ўізм" у значайнай ступені ўмоў-
ны: у будаўніцтве ён пазначае
пльынь у функцыяналізме, якая
імкнулася падкрэсліць экспре-
сію сучасных канструкцый, у
вываліце і скульптуры - адзін
з кірункаў авангардызму, што
выкарыстаў некаторыя фарма-
льныя пошуки ранняга канст-
руктыўізму.

Асноўным ідэалагіч-
ным і практичным цэнтрам
функцияналізму стаў творчы
цэнтр "Баўхаўз" (праектна-
даследчы цэнтр дызайну) у
Нямеччыне. Пачынаючы з
1920 гг. тут вядуцца тэрар-
тычныя даследванні і прыклад-
ное праектаванне. Стваральнік
і кіраўнік Баўхаўза, найбуй-
нейшая постаць функцыяна-
лізму, Вальтар Гropiос быў аў-
тарам многіх помнікаў гэтага
рэвалюцыйнага стылю. Класі-
чны прыклад пабудовы гэтага
кірунку - будынак самага "Баў-

хаўза" ў Дэсаў архітэктара В.
Гропiоса пабудаваны ў 1925-
1926 гг.

Французскі архітэктар
Ле Карбюзье, адзін з найбольш
вядомых творцаў функцыяна-
лізму, зрабіў галоўны ўнёсак у
тэорыю і практику гэтага сты-
лю. Яго ідэі ў горадабудаў-
ніцтве, у тэорыі масавага інду-
стрыйнага жытла, реалізаваны
у будынках і праектах, ак-
туальная дагэтуль. Гэтыя вялі-
кі архітэктар сучаснасці напо-
ніў тэорыю функцыяналізму
ідэалагічна і практична, вядо-
мыя яго прынцыпам пабудовы
масавага індустрыйнага жы-
лога дома (дом на апорах, пло-
скі дах-сад, стужка ашклен-
не і г. д.) выкарыстоўваюцца і
сёння.

Функцыяналізм патра-
баваў строгай адпаведнасці
формы будынка яго функцыям
і адмове ад усяго, што не па-
требна для ўжытку. Архітэк-
турныя формы павінны былі
адпавядаць будаўнічым канст-
рукцыям і матэрыялам. Па-но-
вому выбудоўвалася мастакская
выява архітэктурнага твора. З
эстэтычнага пункта гледжання
новая архітэктура, пазбаўленая
ідэалагічнай і практычнай
формы будынка, падобна
стварэнню ўмоў для зручнага і
хуткага перасоўвання людзей
у архітэктурна-прасторовым
асяроддзі. Унутраная прастора
памяшкання становілася дына-
мічнай, як бы "перацякала",
"вольна пералівалася з інтэр'-
ру ў інтэр'ер". Значнае зашк-
ленне стварала мягчымасць
яднання чалавека з наваколь-
най прыродай. Сэнс функцы-
яналізму ў лаканічнай і яснай
пабудове. Характэрныя для
функцыяналізму архітэктур-
ныя формы - плоскі дах, по-
ўная адсунасць таго, што кан-
структыўна не патребна.

Прыхільнікі канструк-
тыўізму ў СССР, высунуўшы
задачу "канструявання" на-
вакольнага асяроддзя, што акты-
ўна накіроўвае жыццёвія
працэсы, імкнуліся асэнсаваць
мягчымасці новай тэхнікі, яе
лагічных, метазгодных канст-
рукцый, а таксама эстэтычных
мягчымасці такіх матэрыялаў,
як метал, шкло, дрэва. У раско-
шы канструктыўісті імкнуліся
супрацьпастаўці прастату і
падкрэсліць ўтылітарызм новы-
х прадметных форм, у чым
яны бачылі стварэнне дэмакра-
тычнай і новых дачыненій
паміж людзьмі. У будаўніцтве
прынцыпі канструктыўізму
былі сформуляваны ў тэрар-
тычных выступах А.А. Весніна
і М.Я. Гінзбурга. Весніным
быў прапанаваны пра

Верны беларускай танальнасці

У Менскім Палацы мастацтваў дзеянічнае выстава паміці **Пятра Пятровіча Шарыпа**. Яе арганізавала дачка мастака Алена Пятроўна Шарыпа да гадавіны адыху яе бацькі.

Беларускі жывапісец Пётр Пятровіч Шарыпа нарадзіўся 11 красавіка 1942 года ў вёсцы Арашкі Віцебскай вобласці. Ён скончыў мастацка-графічны факультэт Віцебскага педагогічнага інстытута (1965), Беларускі тэатральна-мастакскі інстытут (1974), у 1984 годзе стаў сібрам Саюза мастакоў. Яго карціны захоўваюцца ў Нацыянальным мастацкім музеі, Музее сучаснага выяўленчага мастацтва, у фондах Саюза мастакоў, у прыватных калекцыях у розных краінах. Частка твораў эксплануецца ў дольнім памяшканні Чырвонага касцёла.

На выставе прадстаўлены 47 палотнаў розных перыяду: краявіды, архітэктурныя забудовы, помнікі дойлідства і прыроды. Мастак імкнуўся адлюстраўваць выявы розных мясцоўсцяў: Крэва, Браслаўшчыны, Гальшанаў, Нясвіжа і іншых мястечак на фоне змены прыроднага наваколля ў розныя поры году.

- Погляды на мастацтва, на грамадскія і на палітычныя падзеі, стаўленне да нашых

нацыянальных святыняў і каствоўнасцяў у нас супадалі, - адзначыў старшыня Беларускага саюза мастакоў Рыгор Сітніца. - Каля я прыйшоў у 1984 годзе ў Рэспубліканскую школу-інтэрнат імя Ахрэмчыка, там існавала ўнікальная з'ява: настаўнік з вучнямі зрабіў стенд і кожны тыдзень выпускалі наценгазету "Спадчына", прысвечаную беларускім асветнікам, мастакам і кампазітарам, важнымі гісторычнымі падзеямі, якія на той час замоўчаліся. Вельмі спілы ў побыце, непрыкметны, Пётр Пятровіч быў выдатным калалыстам і жывапісцам. Грунтуючыся на творах сваіх папярэднікаў Вітольда Бялыніцкага-Бірулі і Віталя Цвіркі, Пётр Пятровіч прамаўляў мовай беларускай танальнасці ў жывапісе. Сапраўды, наше краявіды маюць свае непаўторныя колеры. Блакіт нябесаў, зелень палеткаў, гушчары лясоў маюць свае адценні. Зусім не тое, што мы бачым на карцінах Шышкіна ці Куіндзы. Гэтыя асаблівасці тонка адчуваў і перадаваў Пётр Шарыпа.

Пры жыцці яму не дастаткова надавалася ўвага, і сёняшній выставай мы сплючаем даніну паміці і павагі да мастака. У 2015 годзе яго персанальная выставка будзе дзеся-

ніцач ў Нацыянальным мастацкім музеі ў Менску.

- Я памятаю Пятра Пятровіча з часоў яго вучобы ў Віцебскім педагогічным інстытуце, - узгадаў сп. Аляксей Марачкін. Потым мы вучыліся разам ў Менску, шэсць гадоў мы аддалі навучанню жывапісу. Студэнцкія працы паказвалі, як тонка ён адчуваў прыроду, і мы зразумелі, што гэта майстар эцюда. Выкладчыкі заўважылі вялікі талент каларыста Пятра Пятровіча. Мы ездзілі разам на радзіму маёй жонкі Ірыны Сяргеевны, пісалі эцюды, удзельнічалі ў пленітрах імя Язэпа Драздовіча. Каля я быў сярод яго вучняў, з цікавасцю пачаў, што

яны далі яму далікатную мянушку: "Буслік". Мастак, педагог, грамадзянін, ён заклаў цаглінку ў фундамент беларускага выяўленчага мастацтва.

Пётр Пятровіч Шарыпа быў адoranым педагогам і больш за 30 гадоў прысвяціў выкладанню ў Рэспубліканскім каледжу па музыцы і выяўленчым мастацтве імя Івана Ахрэмчыка ў Менску. Да схілу сваіх гадоў ён не пакідаў сцен каледжа і працягваў працаўца з моладдю. З дапамогай Пятра Пятровіча Шарыпы знайшли свой творчы почырк і кірунак Ларыса Журавіч, Аляксандар і Ірына Сільвановічы, Уладзімір Лавецкі, Алеся Пушкін і іншыя мастакі. Аліна Лук'янчык сёлета распісала Віцебскі касцёл і стварыла партрэт кардынала Казіміра Свентка.

- Я шчаслівы, што гэта быў мой першы настаўнік, - адзначыў Алеся Пушкін. - Падчас наведвання з вучнямі музею ў Вільні, Пецярбурга і Масквы

ён акцэнтаваў увагу 15-16 гадовых юношоў на класічных шэдзёрках сусветнага мастацтва. "Сябры, дзеци, - казаў ён, - тут у Кіеве, знаходзіцца адзіны арыгінал Ераніма Босха ў Савецкім Саюзе... Дзеци, звярніце ўвагу на каларыт Веласкеса, на мудрасць Рэмбранта!" Ён прыносіў у клас вялікія фаліяны вядомых майстроў. Акрамя таго, ён выхоўваў нас беларусамі. Мы ўсе засталіся свядомымі людзьмі.

Алена Пятроўна Шарыпа, сябра Саюза мастакоў, успамінае:

- Быў цудоўны перыяд, калі мы ездзілі на эцюды. Для мяне самымі дарагімі былі наше пaeздki на Браслаўшчыну, у Гальшаны, у Гародні. Бацька засяроджваў мою ўвагу на прыгожых мясцінах, мы натхнялі адзін аднаго. Ён перадаў мне жывапісную культуру краявіду. З 13-ці гадоў я начала сур'ёзна вучыцца жывапісу мінучы звычайнай дзіцячай захапленні.

У экспазіцыі Палаца мастацтва прадстаўлены палотны, напоўнены святым і свежым паветрам: "На лузе" (1980), "У блакіце" (1978), "На радзіме" (1980), дэманструючыя партрэты жонкі творцы і родных. Мастак Леанід Хобатай дапамог адabraць лепшыя палотны для выставы з хатняга збору мастака. Выставка будзе дзесяніцач да 23 лістапада.

Эла Оліна.

На здымку:

1. Пётр Шарыпа і яго карціна. Фота з архіва.
2. На адкрыцці выставы. Фота аўтара.
3. Творы мастака ў экспазіцыі: "Гальшаны. Саборная плошча", 1981.
4. "Блакітны дзень. Сладок", 1988. Фота аўтара.

Мастачка

Валеніца Мечыслаўна Буцько нарадзілася 11 лістапада 1963 г. у г. Маладзечне. Тату кілакі Мечыслаў Браніслававіч (1934-2002). У маладосці ён працаўваў у вёсцы Бейніца. Усё жыццё ён працаўваў тэрэпейтам і рэнтгенолагам. Граў на скрыпцы.

Матуло кілакі Вера Севасцянаўна (1937-2004). Яна працаўвалася доктарам-педагагітарам амаль усё жыццё. Валеніца мае малодшую сястру Ірыну. Дзяўчына навучалася ў школе № 7. У 80-ых гады Валя працаўвалася мастаком-афармляльнім на фабрыцы "Камсамолка", а таксама мастаком-афармляльнікам у "Сельгасстэхнікі".

У 1988 годзе жанчына паступіла ў Львоўскі паліграфічны інстытут імя Івана Фёдарава. Любімая настаўнікі: Мікалай Мікалаевіч Таранаў і Сяргей Ілліч Іваноў.

У 1995 годзе Валеніца атрымала спецыяльнасць - "ма-

стак па афармленні друкаванай прадукцыі". Мае любімых мастакоў. Гэта - Леанарда да Вінчы, Брулоў, Рафаэль, а з сучаснікаў - Валеры Славук і Алеся Кажаноўскі... Таксама яшчэ з дзяцінства захаплялася музыкай (зкончыла 5 класаў музычнай школы).

Валеніца Буцько працаўвалася як мастачка над кнігамі Уладзіслава Сыракомлі "Добрая весці", Міколы Дубоўскага "Шапэн", Наталлі Старжынскай "Сябруем і гулем разам", а таксама Міхася Гольдмана "На сваёй зямле - чужыя" і іншымі. Некалькі пракаўляліся ў Палацы мастацтва.

Стрыечная сястра мастакі - Наваш Наталля Уладзіміраўна піша дзіцячыя кнігі.

Хачу пажадаць Валеніце Мечыславаўне моцнага - моцнага здароўя, шчасця асабістага, а таксама новых творчых праектаў.

Аляксей Шалахоўскі.

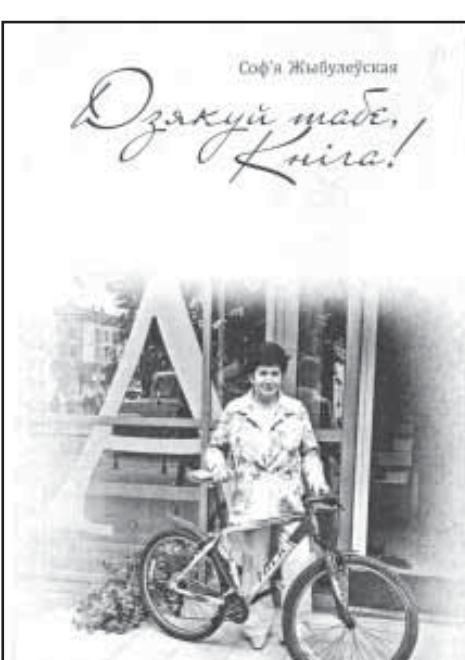
Адукацыйныя паслугі Школа асобаснага росту "ШАР"

Псіхолаг **Людміла Дзіцэвіч**
Трэнінг "Псіхалогія кантактаў"
21 лістапада а 18-ай гадзіне ў сядзібе ТБМ па адрасе:
вул. Румянцева, 13.

У праграме трэнінгу:

1. Сутнасць кантактаў з самім сабой, людзьмі і прыродай.
 2. Прынцыпы, метады і формы кантактаў. Некантактнасць як форма залежнасці.
 3. Духоўныя і фізічныя кантакты з самім сабой.
 4. Кантакты з бацькамі ад дзяцінства да сёняшняга часу.
 5. Кантакты з супрацьлеглым полам. Любоў і каханне, любоўная і сексуальная энергія.
 6. Кантакты з дзецьмі. Адносіны дзеяцей да вучобы.
 7. Кантакты з Богам, Сусветам, Жыццём.
 8. Выкананне гульняў і практикаванняў для замацавання ўменняў кантактаваць.
- Для кантактаў: сл. тэл. (+375 17) 327-60-88;
х.тэл. (+375 17) 281-04-35; МТС (+375 29) 769-29-78;
velcom (+375 29) 960-14-53; e-mail spadarl@yandex.ru.
- Заняткі ў Школе асобаснага росту "ШАР" праходзяць кожную 1-ю і 3-ю пятніцу месяца а 18-ай гадзіне ў сядзібе ТБМ па адрасе: вул. Румянцева, 13.

Дзякую Вам,
Соф'я Антонаўна!

Днямі ў сталічным выдавецтве "Кніга-збор" выйшла ў свет кніга Соф'і Жыбулеўскай "Дзякую табе, кніга!" Яе аўтар - працаўнік з 46-ці гадовым стажам у кніжнай сістэме, з іх больш за 10 гадоў - дырэктарства ў кнігарні "Акадэмічна кніга".

У пэўным сэнсе гэта арыгінальнае выданне мае энцыклапедычна-анталагічныя характеристар. Адкрываеца яно ўступнай часткай "Крыху споведзі", дзе аўтар шчымліва-шчыра распавядае пра ўласныя нялёгкі жыццёвы лёс: паходжанне, пра сваіх пудоўных бацькоў, гады і месцы вучобы і, вядома, працу на ніве служэння яе вялікасці кнізе - пераважна беларускай. Другую частку - асноўныя сэнсава-інфармацыйныя корпус выдання - складаюць удзячныя аўтографы аўтараў: паэт, празаік, журналіст, вучоны, мастак, артыста, рэжысёра і інш. на сардэчна паднесеных іх кнігах нястомнай кніжніцы Соф'і Антонаўне Жыбулеўскай. А аўтографаў тут больш за паўтары сотні. Вось некаторыя з іх аўтараў: Але́сь Адамо́віч, Валянціна Аксак, Лідзія Арабе́й, Уладзімір Арло́ў, Раіса Бара́вікова, Рыгор Бараду́лін, Генадзь Бураўкін, Анатоль Бутэ́віч, Радзім Гарэ́цкі, Ніл Гілеві́ч, Янка Запрауднік, Адам Мальдзіс, Міхася Міцке́віч (сын Якуба Коласа), Ганна Серэхан, Людка Сільнова, Янка Сіпакоў, Уладзімір Шэліхін і многія іншыя.

У кожным з аўтографаў праглядаеца лад душы і інтэлектуальны ўклад кожнага з падпісантаў на сваёй кнізе, як і ў кожнага з іх - свой лёс, сваё дарога ў творчасці і, вядома, стаўленне да сваёй візві - кніжнай каралевы Соф'і Антонаўны Жыбулеўскай. Ну вось, як, напрыклад, падпісаў сваю кнігу "Адкуль наш род" Уладзімір Арлоў (пісьменнік, гісторык, грамадскі дзеяч): "Шаноўнай Соф'і Антонаўне Жыбулеўскай, якая і без гэтай кніжкі ведае, адкуль наш род". А вось аўтограф Рыгора Бараду́ліна, Народнага паэта Беларусі, грамадскага дзеяча на зборніку "Лірыка": "Дараўгай Сонечцы, якая пакутуе за нас. Усяго самага светлага!". А вось аўтограф Міхася Міцке́віча (сына Якуба Коласа) на кнізе "Шчасце - калі здзяснянца мары": "Паважанай Соф'і Антонаўне з глыбокай павагай да кніжнага міністра". Шмат у гэтым выданні і іншых цікавых дарчых подпісаў. Хто дакранеца да яго, адчуе, што ўсіх аўтараў аўтографаў аб'ядноўвае іх цёплае прызнанне і непрыхаваная ўдзячнасць у адрас аўтара "Дзякую табе, кніга".

Паболей бы нам такіх падзвіжнікаў у жыцці ўгугле, а на кніжных абсягах - тым болей.

Нікі паклон Вам, Соф'я Антонаўна!

Яўген Гучок.

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

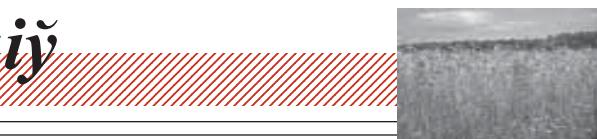
Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даўліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslowa@tut.by

Гасцінасць наших продкаў

Мой край, мой рай бульбянаўжытны!
Зеленадолы, залаты!
Як спеў матулі - старажытны,
Як песня любай - малады!

Якіх ты меў на зайдрасць свету
І цесляроў, і маляроў,
І летапісаў, і паэтаў,
І музыкантаў-дудароў!

...Калі на свеце нехта дзесьці
Умее добра працаваць, -
То ўмее ён і смачна з'есці,
І - адпаведна - згатаваці!

Таму дастойна, без эфекту
Прымай падзяку-пахвалу -
І беларускаму палетку,
І беларускаму сталу!

Падышоў да завяршэння 2014 год, год гасцінасці. Шмат мерапрыемстваў, прысве-

Аснову крупяных страв складалі каши, іх гатавалі з ячменных, пшанічных, грэцкіх і прасяніх круп. У рэдкіх выпадках гатавалі жытнюю кашу, у час зажынак і на Іллю яна была абавязковай абрарадавай ежай. На Каляды гатавалі ячменную, радзей пшанічную кашу-куцюю. Разам з тым крупы шырокая ўжываліся для супавых страв, складаючы аснову кропніку.

Не праішлі міма народнага досведу ў прыгатаванні бульбы.

Каб бульба, зварана ў лупінах, лягчэй ачычалаася, патрэбна адразу пасля варкі абліцье халоднай вадой.

Каб смажаная бульба была хрумсткай, саліць яе патрэбна ў канцы прыгатавання.

Бульбу лепіш варыць у лупінах, у ёй больш заховаеца вітаміна.

У варанай бульбе наогул захоўваеца больш вітамінаў, чым у смажанай.

Смажаная бульба горші пераварваеца стравунікам.

Мени губляеца вітаміну С, калі варыць бульбу на пары.

Каб ачышчаная бульба зварылася хутчэй і стала рассыпчатай, яе патрэбна трывамаць пад струменем вельмі халоднай вады.

Каб цёртая бульба для аладак не пацымнела, уліце ў яе крыху гарачага малака, ці да-даўчыце нацёртую сырную цыбуліну.

Калі патрэбна хутка зварыць бульбу, пакладзіце ў ваду лыжку маргарыну.

Саліць бульбу лепіш за 5-10 хвілін да канцы варкі, дзякуючы чаму ў бульбе захаваеца больш мінеральных солей.

Бульбу лепіш варыць на невялікім агні. Калі агонь вялікі, зверху бульба разварваеца і рассыпаеца, а ўсярэдзіне сырая.

Адварамая бульба будзе смачнейшай, калі дадаваць у ваду 2-3 долькі часныку, лаўровы ліст ці крыху кропу.

Шмат добрых слоў сказаў пра хлеб, пра іншыя стравы.

Прысутныя разам з вядоўкамі свята прыпаміналі беларускія прыказкі і загадкі, чыталі вершы.

Былі на свяце і гості: фальклорна-этнографічны гурт з дома рамёстваў. Хацелася б адзначыць прыгожае напеўнае выкананне імі народных беларускіх песень.

Да спадобы прышоўся прысутным і бард з Менска Зміцер Бартосік, які таксама выконваў беларускія песні.

У заканчэнні свята вядоўцы запрасілі ўсіх прысутных да стала, каб пасправаўваць пачастунку нашых продкаў.

Усё свята ладзілася на беларускай мове, бо з нашымі шынкамі, палянгвіцамі і верашчакамі на іншай мове не разабраца.

Яраслаў Грынкевіч.

чаных гэтай тэмэ, праводзілася ў Лідскай цэнтральнай раённай бібліятэцы. Завяршальным стала фальклорнае свята "Гасцінасць наших продкаў", якое ладзілася 12 лістапада.

Асноўнай мэтай гэтага мерапрыемства было дапамагчы прысутным уявіць традыцыйнае жыццё наших продкаў, успомніць пра звычаі і абраады беларусаў, звязаных з харчаваннем. Гэтamu дапамагалі прыгожа аформленыя выставы: кніжная выставка-панарама "Нам засталася спадчына" і выставка пачастункаў "Стравы наших продкаў". Асабліва хочацца засяродзіць увагу на гэтай выставе прысмакаў: ружовыя кавалкі сала і "кілбасы-скруткі", "ру-

мяна-белая шынка, як пампушка", "пірагі, як сонца зямлі", квашаныя капуста і агуркі, бліны, аладкі, наліснікі, хрушчы, верашчака з каўбасы, смажаная бульба з грыбамі, дранікі са смытанай і іншай - усё радавада вока.

Паводзе задумы завадатара імпрэзы і знаўцы беларускай кухні Ірыны Іванаўны Саўсіян, яна ж і дырэктар бібліятэкі, пры організацыі гэтай смачнай выставы імкнуліся ў першую чарагу, каб тут былі ўсё стравы, апісаныя ў паэме Якуба Коласа "Новая зямля". Ну а калі што зверх, то віталася.

Па ходу імпрэзы цікава было даведацца, скажам, пра крупяныя стравы.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Газета падпісана да друку 17.11.2014 г. у 10.00. Замова № 2852.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 2000 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 8750 руб., 3 мес.- 26250 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Юлія Бажок, Марыя Баравік, Вінцук Вячорка, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль, Станіслав Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў, Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.
<http://naszaslowa.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbm-mova.by/>